

Gine'de tipik bir köy

si, Gerze, Toma, Coniagui ve Bassari'dir. Dillerin dağılımı coğrafi bölgeleri izler ve Susu Aşağı Gine'de, Fülânî Futa Calon'da, Malinke Yukarı Gine'de, Kisi de Ormanlık Gine'de hâkim durumda bulunur. Öğretimin ilk üç yılı bu dillerle yapılır, daha sonra Fransızca'ya geçilir. Her türlü resmî yazışmada Fransızca ve bir mahallî dil kullanılmakta, idarî görevlilerin Fransızca'nın yanında bu dillerden birini de bilmeleri gerekmektedir.

Din. Gine'de en yaygın din nüfusun % 85'ten çoğunun bağlı olduğu İslâmiyet'tir. Animistlerin sayısı giderek azalmakta, hristiyanların oranı ise ancak % 1 civarında bulunmaktadır. İslâmiyet'in bu ülkeye girmesi XI. yüzyıla rastlar (aş. bk.). Hıristiyanlık Gine'ye Batılı sömürgeciler tarafından getirilmiş ve misyonerlik faaliyetleri sonucunda az bir taraftar bulmuştur. Çoğunluğu oluşturan Katolikler'in Konakri'de başpiskoposlukları, Nzérékoré ve Kankan'da da piskoposlukları bulunmaktadır.

Ekonomi. Gine bir tarım ve tabii zenginlikler ülkesi olmasına rağmen kişi başına düşen millî gelir bakımından (1985'te 320 Amerikan doları) iktisaden az gelişmiş ülkeler arasında yer alır. Çalışan nüfusun % 80'inin istihdam edildiği tarım sektörünün millî gelir içindeki payı ancak % 30 civarındadır. Başlıca tarım ürünleri muz, kahve, ananas, palmye tohumu, yer fıstığı, turuncgiller, pirinç, mısır ve manyoktur. Yönetim Futa Calon'daki göçebe topluluklar tarafından yapılan hayvancılığın ve balıkçılığın geliştirilmesi için dışarıdan sağladığı kredilerle bazı projeleri uygulamaya koymuştur. Güneydoğudaki ormanlardan da önemli miktarda gelir elde edilmekle birlikte ülkenin en büyük gelir ve döviz kaynağı, faal nüfusun % 5 kadarına istihdam imkânı veren madencilik sektörüdür; millî gelirin % 25'i bu sektör-

den sağlanır. Ülkede dünyanın en zengin boksit yatakları bulunmakta ve ihracat gelirlerinin % 90'ı bu madenin satışından temin edilmektedir. Yabancı sermayeli şirketler tarafından çıkarılan boksiti alümine (alüminyum oksit) dönüştürecek tesisler Fria şehrinde yer almaktadır. Boksit dışında demir, altın ve elmas rezervleri de ülkenin ekonomisinde önemli bir zenginlik kaynağı teşkil etmekteyse de bunlar henüz yeterli şekilde değerlendirilememektedir. Endüstrinin gelişmemiş olduğu Gine'de sadece küçük ölçekli imalat sanayii kurulmuştur. Millî gelir içinde % 2'lik bir paya sahip bulunan endüstri sektöründe gıda, et, deri eşya, ayakkabı, kibrit, mobilya, dokuma, sigara, çimento ve plastik eşya tesisleri faaliyet göstermektedir. Enerji üretiminde hidroelektrik potansiyelden istifade edilir.

Ülkenin ulaşım şebekesi yeterli olmayan uzaktır; 30.000 km. uzunluğundaki karayollarının sadece küçük bir kısmı asfaltlanmıştır. Konakri'yi Kankan'a bağlayan karayolu ile demiryolu hattı ulaşımında önemli bir rol oynamaktadır. Konakri'deki milletlerarası hava ve deniz limanları özellikle ithalat ve ihracat için son derece önemlidir.

Gine'nin dışarıya sattığı başlıca maddeler boksit, alümin, muz, kahve, ananas, palmye tohumu, yer fıstığı ve turuncgiller; dışarıdan aldıkları ise içecekler, petrol mamulleri, inşaat malzemeleri, tarım makineleri, tekstil ürünleri ve ecza maddeleri gibi endüstri ürünleridir. İthalat ve ihracat yaptığı ülkelerin başında Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa Topluluğu ülkeleri gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

D.-M. Frémy, *Quid*, Paris 1968, s. 926; J. Suret-Canales, *La république de Guinée*, 1970; *Area Handbook for Guinea*, Washington 1976; *Africa South of the Sahara 1988*, London 1987, s. 520-534; "Guinée", *EUn.*, VIII, 154-159; "Guinea", *EBr.*, VIII, 466-470.

ŞİRRI ERİNÇ

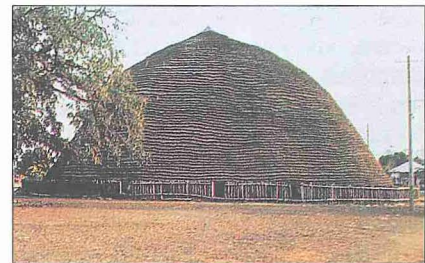
II. TARİH ve İSLÂMİYET

Bugün Gine Cumhuriyeti'nin sınırları içinde kalan topraklar, tarih boyunca değişik hâkimiyetler altında çeşitli devletlerin birer bölgesini teşkil etmiş olduğundan ülkenin geçmişi nisbeten karışık bir görünüm arzeder. Gine'nin en eski kabileleri olan Kaniaguri, Bassari, Kisi ve Gerzeler'in siyasî teşkilâtları yoktu. Kuzeyden, doğu ve kuzeydoğudan buraya gelen Mande, Sarakole, Malinke ve Susular yerli kabileleri kıyı bölgeleri-

ne doğru sürerek iç kısımlara hâkim oldular. Ülkenin tarihi bir bakıma buradaki kabilelerin müslüman olmasıyla başlamıştır denilebilir.

Gine'nin doğu ve güneydoğu kısımları, XIII. yüzyılın ortalarına kadar Batı Afrika'da güçlü bir devlet olan eski Gana Krallığı'nın sınırları içinde bulunuyordu. Sahrâ'nın kuzey ve kuzeybatısından gelen kervan yollarının üzerinde yer alan eski Gana Krallığı'nın başşehri Kumbi-salâh'in kalıntılarında elde edilmiş bazı buluntularla İbn Havkal, Ebû Ubeyd el-Bekrî ve İdrîsî gibi coğrafyacıların yazdıklarından anlaşıldığına göre İslâmiyet buraya XI. yüzyılda ulaşmış bulunuyordu. Özellikle Mağrib'den gelen müslüman tüccarlar, Mağrib-Gana kervan yolunun geçtiği yerlerde kasabalar ve pazar yerleri kurarak İslâmiyet'in bölgeye yayılmasında rol oynamışlardır. Gana Krallığı'nı kuran Soninkeler'in kervan yolu kenarlarında oturan ataları XI. yüzyılda İslâmiyet'i kabul etmiş ve güneye doğru taşıyarak Batı Afrika'ya yayılmasında etkili olmuşlardır. Aynı yüzyılın sonlarına doğru Murâbıtlar'ın Gana'yı ele geçirmeleriyle burası bağımlı bir devlet haline dönüştü (1076) ve bölgede Müslümanlık iyice güçlenerek bu tarihten itibaren putperest kitleler arasında hızla yayılmaya başladı. Gine'nin kuzeydoğusundaki Mali İmparatorluğu'nun hükümdarı Baramendana Keita'nın 1050 yılında müslüman olmasıyla da İslâmiyet'in o bölgedeki nüfuzu güçlendi. Soninkeler tarafından müslümanlaştırılmış olan Diyalalar'ın batıya doğru ilerleyerek Futa Calon'a ve Gine'ye ulaşmaları, özellikle yollar üzerindeki yerleşmelerde İslâmiyet'in tanınip yayılmasına hizmet etti. XIII. yüzyılın ortalarında Mali İmparatorluğu Gana Krallığı'na son verince Gine'nin doğu bölgelerinin tamamı bu devletin hükümranlığı altına girmiş oldu.

Dinguiraye Ulucamii - Gine

XVI. yüzyıla kadar Mali'nin hâkimiyetinde kalan Futa Calon'a bu sırada Mâsî-nâ'dan bazı göçmen kitleleri geldi ve yerlilere baş eğdiren Koli Pouli adındaki liderleri Futa Calon Krallığı'nı kurdu. XVII. yüzyıl boyunca Futa Calon'un yüksek yaylalarındaki zengin otlakların cazibesine kapılan Fülânîler doğudan ve kuzeyden buraya göç ettiler. Diafunu'dan gelen müslüman Mandinkeler Kankan, Bate, Kuafodie, Tintiule gibi şehirleri kurarak Gine'nin iç kısımlarına yerleştiler. XVIII. yüzyılın ortalarına kadar yerli Dialonkeler'in otoritesi altında yaşayan Fülânîler, bu tarihlerde dindar bir kişi olan İbrâhim Mûsâ'nın önderliğinde müslüman olmayanlara karşı başlattıkları cihad sonunda bağımsız bir İslâm devleti kurdular (1747) ve cihadi temel politikalarından biri olarak benimsediler. Almami (imam) unvanlı hükümdarlar tarafından yönetilen ve bir federasyon şeklinde teşkilâtlandırılan bu devlet, XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Gine'nin Futa Calon bölgesine tamamen hâkim oldu. Diğer taraftan XVIII. yüzyılın ortalarına kadar Mali İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan Malinkeler'in yaşadığı kuzey bölgesi bir ara Songaylar'ın hâkimiyetine geçtiyse de Samori Ture adlı önder, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Fransızlara başlattığı cihad hareketi sonunda Sierra Leone'nin iç kesimlerini ve Orta Nijer bölgesini ele geçirdi. Ture'nin hareketiyle İslâmiyet bölgede iyice güçlenme imkânı buldu. Onun kurduğu, başşehri Kankan yakınındaki Bissandugu olan devlet dine dayalı idi ve merkezi yapıdaydı. Ancak Ture, Malinkeler'i birleştirmeyi başardıysa da Fransızlar'a karşı sürdürdüğü savaşı kazanamadı. 1886 ve 1889'da yaptığı iki ayrı antlaşma ile Boure bölgesini ve Nijer'in batı yakasını Fransızlar'a terkmesine rağmen ülkesini Fransız işgalinden kurtaramadı ve topraklarının tamamı işgal edildikten sonra kendisi de esir alındı (1898). İyi bir teşkilâtçı ve kumandan olarak tanınan Samori Ture Fransızlar tarafından Gabon'a sürgün edildi ve iki yıl sonra burada vefat etti.

1837 yılında Gine kıyılarına çıkan Fransızlar, 1842'ye kadar buralarda ticaret-haneler kurarak yerli idarecilerle çeşitli antlaşmalar yaptılar. Fransızlar'ın ülkenin iç kısımlarına nüfuzu ise XIX. yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır. 1880'den itibaren iç bölgeleri işgale başlayan ve yerli idarecilerle yaptıkları antlaşmalara dayanarak buraları himaye altına almaya yönelik Fransızlar'dan Jean Ma-

rie Bayol'un misyonu, 1881 yılında Futa Calon imamı ile bir himaye antlaşması imzalayarak kıyıda Nijer'e doğru uzanacak bir demiryolunun imtiyazını almayı başardı. Fransızlar inşa edecekleri bu demiryolu vasıtasıyla yalnız sahilde kalan nüfuz alanlarını içerilere doğru genişletmeyi düşünüyordular; ancak bu yolun yapımına 1898 yılında başlandı. Daha önce ise Fransızlar Almami Bakor Biro'ya 1888'de imzalattıkları bir başka antlaşma ile Futa Calon'u tamamen himyelerine aldılar ve birkaç yıl içinde burayı işgal ederek bağımsızlığına son verdiler. Fransızlar 1893 yılında himayelerindeki yerleri siyasî bir çatı altında toplayarak Konakri merkez olmak üzere Fransız Ginesi adıyla bir sömürge idaresi kurdular ve bu idareyi 1895'te Fransız Batı Afrika'sı ile birleştirdiler.

Bağımsızlığın ilân edildiği 2 Ekim 1958'e kadar Fransa'nın idaresi altında kalan Gine'de çeşitli tarihlerde sömürgecilere karşı halk ayaklanmaları olmuşsa da teşkilâtli şekilde başlayan bağımsızlık mücadelesi ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış ve diğer Batı Afrika sömürgelerindeki gibi bir gelişme göstermiştir. Gine'nin bağımsızlığını kazanmasında en önemli rolü, 1945 yılında Konakri'de gerçekleştirilen genel grevde ilk defa sesini duyuran Samori Ture'nin torunlarından Seku Ture oynamıştır. Bu yıllarda posta ve haberleşme sektöründe çalışan işçilerin kurduğu sendikanın genel sekreteri olan Seku Ture önce Gine İşçi Konfederasyonu'nun genel sekreterliğine, ardından da Afrika İşçi Konfederasyonu'nun başkanlığına seçildi. 1952'de Afrika Demokratik Topluluğu'nda Gine kolunu temsil eden ve Gine Demokrat Partisi'nin genel sekreterliğini yapan Seku Ture 1955 yılında Konakri belediye başkanı seçildi ve arkasından da Gine Hükümet Konseyi başkan yardımcılığına getirildi. 1957 seçimlerinde partisi büyük bir başarı gösterdi ve halkın çoğunu arkasına alarak ülkeyi hızla bağımsızlığa götüren çalışmalarını başlattı. Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, Beşinci Cumhuriyet anayasasına göre Fransız Topluluğu'nun (Communauté française) yerine Fransız Birliği'ni (Union française) kurmak istediğinde, 28 Eylül 1958 tarihinde yapılan referandumla halkın birliğe "hayır" oyu vermesi üzerine bağımsız Gine devleti resmen ilân edildi (2 Ekim 1958). "Hürriyet içinde fakirliği zenginlik içinde köleliğe tercih ediyoruz" cümlesiyle Fran-

sız Birliği'ne katılmayı reddeden Seku Ture'ye ve halkına öfkelenen C. de Gaulle, Gine'yi bağımsızlıktan vazgeçirmek ve cezalandırmak için ülkedeki bütün Fransız görevlileri geri çağırdı. Her türlü yardımı keserek ambargo uygulamaya başlayan ve ayrılırken sanayi kuruluşları ile devlet dairelerindeki dosyaları ve teknik belgeleri beraberlerinde götüren Fransızlar ülkeyi çok zor durumda bıraktılar. İlk devlet başkanlığına seçilen Seku Ture bu zor durumu halkın fedakârlığı ve Gana'nın yardımlarıyla aşmaya çalıştı. Batı Afrika'da Liberya ve Gana'dan sonra üçüncü bağımsız ülke olan Gine'nin yeni anayasası 10 Kasım 1958 tarihinde kurucu meclisin onayı ile yürürlüğe girdi ve ülke aynı yıl aralık ayında Birleşmiş Milletler'e seksen ikinci üye olarak kabul edildi. Başkanlık sisteminde dayalı tek partili otoriter bir rejim kuran Seku Ture'nin Fransız Birliği'ne "evet" oyu veren komşularıyla ilişkileri giderek bozuldu. Bunun üzerine Gine Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti, Mısır ve Amerika Birleşik Devletleri ile yakınlaşmaya çalıştı. Cemal Abdünnâsır ve Seku Ture, Mayıs 1961'de Kahire'de iki ülke arasında ticarî ve kültürel alanlarda iş birliği ve yardımlaşmayı öngören çeşitli antlaşmalar imzaladılar. Gine'nin bazı yardımlar almakla birlikte Sovyetler'le olan ilişkileri gelişmedi. 1965'ten itibaren Çin Halk Cumhuriyeti'nden ekonomik ve teknik yardım almaya başlandı ve Amerika Birleşik Devletleri ile bazı konularda iş birliğine gidildi.

1 Ocak 1968 tarihinde yeniden devlet başkanlığına seçilen Seku Ture'nin otoriter ve baskıya dayalı yönetimine karşı zaman zaman ayaklanmalar oldu ve eylemciler ağır şekilde cezalandırıldılar; yönetime muhalif olanların büyük bir kısmı yurt dışına kaçmak zorunda kaldı. 1974'te bir defa daha seçilen Seku Ture komşu ülkelerle ve Fransa ile ilişkileri düzeltmeye önem verdi. 1982'de son defa seçilen Seku Ture, 26 Mart 1984 tarihinde tedavi için gittiği Amerika Birleşik Devletleri'nde öldüğü zaman ülkesinin ekonomik ve siyasî durumu çok kötü idi. Ölümünden bir hafta sonra ordu bir darbeyle yönetime el koydu (3 Nisan 1984). Darbeciler ülkedeki tek siyasî parti olan Gine Demokrat Partisi'ni kapatarak millet meclisini dağıttılar ve anayasayı da askıya aldılar. Darbecilerden Albay Lansana Conté devlet başkanlığına, Diarra Traoré de başbakanlığa getirildi. Yeni yönetim, eski devlet

başkanı Seku Ture'nin takip ettiği devletçi politikayı terk ederek liberal ekonomiye yöneldi. Başkan L. Conté'nin 18 Aralık 1984 tarihinde görevden aldığı D. Traoré Temmuz 1985'te başarısız bir darbe teşebbüsünde bulundu ve idam edildi. Ekim 1989'da L. Conté çok partili hayata ve demokrasiye geçileceğini açıkladı. Uzun süren şiddet olaylarının ardından nihayet 5 Aralık 1993'te genel seçimler yapıldı. Ancak gerçekleştirilen reformlara rağmen ülke ekonomisi düzelmeyemedi.

Gineli müslümanların çoğu Mâlikî mezhebine mensuptur. Ülkede Kâdiriyye ve Ticânîyye tarikatları yaygındır. Gine bağımsızlığının lideri olan Seku Ture, taşıdığı sosyalist görüşler doğrultusunda uyguladığı politikalarla dinin toplum üzerindeki etkisini kaldırmaya çalışmış ve bu çerçevede müslüman din adamlarının söz sahibi olduğu Kur'an okullarını 1961'de kapatmıştı. Ancak Ture'nin bu politikası otoritesinin zayıflamaya başladığı ve müslümanların desteğine ihtiyaç duyduğu 1970'li yıllarda değişti. 1977'de National Islamic Council'i kurdu. Suud hükümetinin de yardımıyla başşehir Konakri'de bölgenin en büyük camii oldu. Bu caminin inşaatını Faysal Camii'ni inşa ettirdi. Daha sonra National Muslim League adını alan İslâm Konseyi bölgesel ve mahallî seviyelerde İslâmî eğitimi ve hac organizasyonu işlerini üstlendi.

BİBLİYOGRAFYA :

La géographie d'Edrisi (nşr. P. A. Jaubert), Paris 1836-40 — Amsterdam 1975, I, 16-17; P. Marty, *L'Islam en Guinée; Fouta djallon*, Paris 1921, tür.yer.; J. S. Trimmingham, *Islam in West Africa*, Oxford 1959, s. 18; J. D. Fage, *A History of West Africa*, Cambridge 1972, s. 35-37, 57-62, 157-176, 179; M. Mahmûd Savvâf, *Ifrikiyye'l-müslime*, Beyrut 1975, s. 139-153; Türkkiye Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara 1975, s. 218-228; H. D. Nelson, *Area Handbook for Guinea*, Washington 1975, s. 9-40; V. Monteil, *L'Islam noir. Une religion à la conquête de l'Afrique*, Paris 1980, s. 129-132; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 7-24, 37-40; R. Sygne, "Guinea Recent History", *Africa South of the Sahara 1988*, London 1987, s. 520-534; Amin Tibi, "Impact of Islam on Medieval Ghana and Mali (10th-14th Century)", *Mecelletü Külliyyeti'd-da'veti'l-İslâmiyye*, I/1, Tarablus 1984-85, s. 225-240; R. Cornevin, "Guinée", *EI²* (Fr.), II, 1158-1159; R. Van-Chi, "Guinée", *EUn.*, VIII, 154-156; "Guinea, Republic of", *EBR.*, X, 1021; "Sekou Toure", *Çağdaş Liderler Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, VI, 1849-1864; Charlotte A. Quinn, "Guinea", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, New York 1995, II, 77-78.

DAVUT DURSUN

GİNE BİSSAU

Batı Afrika'da
İslâm Konferansı Teşkilâtı'na
üye bir ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA II. TARİH

Eskiden Portekiz Ginesi (Guinée portugaise) adıyla bilinen sömürge toprakları üzerinde kurulmuş olup resmî adı Gine Bissau Cumhuriyeti'dir (Portekizce: República da Guiné Bissau). Kuzeyde Senegal, doğuda ve güneyde Gine ile komşudur. Batısında Atlas Okyanusu bulunan ülkenin kıyıları çok alçak olduğundan toprak miktarı med ve cezir zamanlarında önemli ölçüde değişikliğe uğrar; yüzölçümü med sırasında yaklaşık 28.000, cezir sırasında ise adalarla birlikte 36.125 km²'dir. 1974'te bağımsızlığını kazanmış ve aynı yıl Birleşmiş Milletler'le İslâm Konferansı Teşkilâtı üyeliğine kabul edilmiştir; nüfusu 1.036.000 (1993 tah.), başşehir Bissau'dur.

Marksist eğilimli Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau ve Cabo Verde'nin (Gine Bissau ve Cabo Verde'nin Bağımsızlığı için Afrika Partisi) yönetiminde tek partili bir cumhuriyet olan Gine Bissau'da devlet başkanı aynı zamanda yürütme organının da başıdır. Yasama organı olan millî halk meclisi mahallî konseylerce seçilen 150 üyeden meydana gelir.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Yüzey Şekilleri. Futa Calon dağlık platolarından kaynaklarını alan Corubal, Geba ve Cacheu nehirlerinin suladığı ülkenin en büyük kısmını yükseltisi 100 metreyi aşmayan, hafifçe yarılmış plato dü-

Resmî adı :	Républica de Guiné-Bissau (Gine-Bissau Cumhuriyeti)
Başşehir :	Bissau
Yüzölçümü :	36.125 km ²
Nüfusu :	1.036.000 (1993 tahmini)
Resmî dini :	Yok
Resmî dili :	Portekizce
Para birimi :	PG (Gine-Bissau Pesosu) 1 PG = 100 Centava

lükleriyle alüvyonlu ovalar kaplar. Kıyıları son derece girintili çıkıntılı ve bataklık olan sahil bölgesinin açıklarında kırk kadar adadan oluşan, fakat ancak yirmisi meskûn bulunan Bijagos (Bissagos) takımadaları yer alır. Akarsuların ağzında med ve cezir hareketlerinin temizlediği geniş halicler bulunan karmaşık yapıyı kıyı bölgesinin iç kesimindeki düzlüklerde akarsular menderesler çizerek akar. Ülkenin kuzeydoğusunda Gine'deki Futa Calon kütlesinin uzantısı olan bölgede yükseklik 300 metreye kadar çıkar; en yüksek kesimler Gabu platosundaki Boe tepeleridir.

İklim ve Bitki Örtüsü. 12. kuzey paralelinin ortaldığı Gine Bissau'da genel olarak sıcak ve yağışlı bir iklim hüküm sürer. Yağışlı geçen yaz aylarını kurak bir mevsim takip eder. Ortalama yıllık yağış miktarı kıyı bölgesinde 3000, ülkenin iç kesimlerinde 1500 milimetre civarındadır.

Bataklıklarla kaplı, yer yer mangrov ve palmye ormanları da bulunan kıyı bölgesinde şeker kamışı ve pirinç tarlaları uzanır. İçerideki topraklar sık ormanlarla, kuzeydoğu bölgesi ise savanlarla kaplıdır. Ormanlarda ve sularda bölgeye özgü çeşitli hayvanlar yaşar.

Nüfus ve Etnik Durum. 1 milyon dolayında olan ülke nüfusu çeşitli etnik gruplardan oluşur; Balanteler (% 32), Fülânîler (% 22), Mandyakolar (% 14,5), Mandingolar (% 13) ve Pepeller (% 7) başlıcalarıdır. Bunların yanında kabilelerinden kopmuş Assimiladolar (benzeşmişler) ve Cabo Verde kökenli Mestiçolar ile (melezler) özellikle ticaret ve hizmet sektörlerinde faal rol oynayan Portekizli, Suriyeli ve Lübnanlılar da yaşamaktadır. Ge-

Gine Bissau

